



INESJOURNAL

ULUSLARARASI EĞİTİM BİLİMLERİ DERGİSİ
THE JOURNAL OF INTERNATIONAL EDUCATION SCIENCE

Yıl: 3, Sayı: 6, Mart 2016, s. 180-190

B. Ece ŞAHİN¹, Neslihan DOSTOĞLU²

OKULÖNCESİ EĞİTİMDE ÇEVRE GEZİLERİNİN ULAŞIM SÜREÇLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ³

Özet

Günümüz kentlerinde yaşanan trafik, güvenlik sorunları ve oyun alanlarının yetersizliği gibi nedenler çocukları dış mekanlardan uzaklaştırmaktadır. Bu ortamda, okullardan sorumluluk üstlenerek çocukların fiziksel çevreleriyle olan ilişkisini güçlendirmesi beklenmektedir. Bu çalışmada çocukların okul dışına çıktığı gezilerdeki ulaşım süreçlerinin çocuk, öğretmen ve veli açısından nasıl değerlendirildiği incelenmektedir. Bursa’da üç bağımsız anaokulunda, 5 yaş grubundan eşit sayıda kız ve erkek olmak üzere 30 çocuk, velileri ve öğretmenleriyle yapılan birebir görüşmelerde gezilerde yaya ve araç ulaşımının eşit düzeyde tercih edildiği ve çocukların ulaşım süreçlerini çevreyle iletişim, sağlıklı gelişim ve sosyalleşme yönünden katkı sağlayan deneyimler olarak değerlendirdikleri görülmüştür. Veliler ve öğretmenler tarafından okul dışı deneyimlerin çocuklar üzerindeki olumlu katkısına dikkat çekilmiş ve yeterli sayıda gezi düzenlenememesi eleştirilmiştir.⁴ Okulöncesi dönemde çocukların yaşadıkları çevreyi tanıması ve farklı deneyimlerle karşılaşmasını sağlayacak gezilerin desteklenmesi için öncelikle, okulöncesi yaş grubundaki çocukların algı ve davranışları dikkate alınarak, kentlerde çocuklar için ulaşımın güvenli hale getirilmesine önem verilmelidir.

Anahtar sözcükler: Okulöncesi Eğitim, Fiziksel Çevre, Dış Mekan, Ulaşım

AN EVALUATION ON ENVIRONMENT TOURS IN PRESCHOOL EDUCATION ABOUT TRANSPORTATION PROCESSES

Abstract

Motor vehicle traffic, safety and security issues and insufficiency of playgrounds in contemporary cities keep children away from outdoors. Under these circumstances, schools are expected to assume responsibility with a view to strengthening the relationship of children with their physical environment. In this study, aims at supporting tours allowing preschool children to interact with their environment and children’s, teacher’s and parent’s preferences and evaluations about environment tours are provided. Interviews with 30 children in the age group of 5 years, from three different nurseries, their parents and teachers have revealed that pedestrian and motor vehicle transportation are equally preferred and that they are considered as experiences contributing to transportation processes of children with respect to communication with the environment, healthy growth and socializing. Both parents and teachers have emphasized the positive contribution of extra scholastic experience to the children and

¹ Yrd. Doç. Dr., Uludağ Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü,

² Prof. Dr., İstanbul Kültür Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

³ Bu çalışmada, B. Ece Şahin tarafından Uludağ Üniversitesi Mimarlık Bölümü’nde, Prof. Dr. Neslihan Dostoğlu danışmanlığında tamamlanmış olan “Okulöncesi Eğitim Sürecinde Çocukların Tasarıma Katılımı: Bağımsız Atölye Modeli” adını taşıyan doktora tezi kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde elde edilen yorumlara yer verilmiştir.

complained that the number of tours organized for that purpose is not sufficient⁵. Safe and secure transportation facilities for preschool children in cities must be provided with a view to increasing the number of tours enabling the children to learn about their environment and to experience the life. To this end, perceptions and behaviors of preschool children as well as their opinions and recommendations must be taken into consideration and in researches aiming at improvement of urban living conditions.

Key words: Preschool Education, Physical Environment, Outdoor, Transportation

GİRİŞ

Okulöncesi Dönemde Fiziksel Çevrenin Önemi

Okulöncesi dönem olarak tanımlanan 3-6 yaş aralığı, gelişimsel özelliklerin büyük bir bölümünün tamamlandığı bir süreç olması sebebiyle özel bir öneme sahiptir. Yaşamın ilk altı yılı içinde, bedensel, zihinsel ve sosyal gelişimdeki ilerleme en büyük hıza sahiptir. Yapılan araştırmalar sonucunda bilişsel gelişimin %50'sinin 4 yaşına, %80'inin 8 yaşına kadar tamamlandığı ifade edilmektedir. Temel kişilik özelliklerinin, sosyal duyarlılığın, yaratıcı zekanın da bu dönemde şekillendiği belirtilmektedir (Başal, 1998; Poyraz ve Dere, 2001; Kartal, 2008). Çocukların öğrenmesinde, fiziksel çevreleriyle kurdukları etkileşimler, günlük yaşamları içinde yer alan insanlar kadar önemli görülmektedir. Çevreyle etkileşim kurabilmek, erken çocukluk döneminde çocuğun öğrenmesindeki en önemli konulardan biri olarak tanımlanmaktadır (Maxwell, 2007). Çocukların, doğası gereği aktif algılayıcı ve keşfetmek için motivasyona sahip olduğu, fiziksel çevrelerinin onlara sunduğu bol miktarda kompleks bilginin çocukları uyarıp, harekete geçirdiği vurgulanmaktadır (Read ve Ark., 1999). Okulöncesi dönemde çocukların çevresini duyuları aracılığıyla keşfettiğine dikkat çekilmekte ve bu açıdan çocukların duysal keşiflere olanak sağlayan ortamlarda bulunması gerektiği ifade edilmektedir (Nicholson, 2005; Day, 2007).

Çocuğun fiziksel çevresiyle kurduğu ilişkinin gelişimsel önemi bilinmekle birlikte, modern kent yaşamı içerisinde yaşanan güvenlik ve kent planlama kaynaklı sorunlar nedeniyle, çocukların dış mekanda geçirdikleri süre ve yaşadıkları deneyimler ne yazık ki kısıtlanmaktadır. Kentlerde çocukluğun büyük bir değişim geçirdiği ifade edilmektedir. Kytä'ya (2003) göre günümüzde çocuklar dış dünyayı otomobillerin arkasında güvenli koltuklarında otururken keşfetmeye çalışmaktadır. Pek çok çocuğun günlük yaşamları üzerindeki kontrolü kaybolmuştur. Çocuklar çoğunlukla yetişkinlerin planladığı eylemleri gerçekleştirmek için zamanlarının çoğunu, onların denetiminde, kontrollü mekanlarda geçirmektedir. Oyun alanları artık daha düzenli ve daha az macera unsurları içerir hale gelmekte, ayrıca bu mekanlar da yetişkin denetiminden uzak olarak da kullanılamamaktadır (Kytä, 2003). Oysa, çocukların yaşadıkları kentle ilişki kurması önemli bir gereksinimdir. Özellikle de, okulöncesi dönemde çocukların farklı deneyimlerle karşılaşmasını sağlayabilmek açısından bu ilişki daha özel bir önem taşımaktadır. Kent içerisinde güven içinde yürüyebilmek, arkadaşları görüp, oyun oynayabilmek, çocuk dostu bir çevrenin de gerekliliklerindedir. Garrick'e (2009) göre dış mekan kullanımı çocukların sağlığını ve duysal gelişimlerini desteklemek, böylelikle aile ve

⁵ This study includes excerpts from interviews made for doctoral thesis titled "Participation of Children in Design During Preschool Education: Independent Atelier Model" by B. Ece Şahin, under supervision of Prof. Dr. Neslihan Dostoğlu at the Department of Architecture in Uludağ University.

toplum yaşamının kalitesinin geliştirebilmek için önemli bir araç olarak görülmelidir. Dowling (2010) dış mekan kullanımının çocuklar için önemini vurgulamak için, bu mekanları bireysel gelişim için bir cennet olarak tanımlamaktadır.

Çocukların dış mekan kullanımının ve buna bağlı olarak hareket düzeylerinin azalması, çeşitli problemler doğurmaktadır. Geçmiş dönemlere göre çocuklar daha az yürümektedir. Bu durumun önemini ifade edebilmek açısından, yürünebilir bir kent olarak tanımlanan Siena’da bile çocukların %70’inden fazlasının okullarına yürüyerek gidemediğine dikkat çekilmektedir (Francis ve Lorenzo, 2002). Örneğin İngiltere’de 1971 yılında 7 ile 8 yaş çocuklarının %71’i yanında bir yetişkin olmadan okula yürüyerek giderken, 1990 yılına gelindiğinde bu oran %9’a düşmüştür (Bilton, 2010). Günümüz kentlerinde, çocukların yürümesi kentsel yaşamın yarattığı tehlikeler ve ebeveynlerin haklı korkuları nedeniyle büyük oranda azalmıştır. Dowling’e (2010) göre günümüz toplumunda küçük çocuklar, dış mekan deneyimlerinden yoksun kaldıkları için küçük bedenlerini geliştirecek fiziksel egzersizlerden de uzak kalmaktadır. Knight’a (2010) göre kent yaşamının yarattığı bu olumsuzluk, obezitenin artması, davranış problemlerinin görülmesi ve çocukların sosyal yeteneklerinin azalmasına sebep olmaktadır. Day (2007), çoğunlukla iç mekanlarda zaman geçiren çocukları “indoor-generation” adını verdiği yeni bir nesil olarak tanımlamakta ve çocukların dış mekanda buldukları sürenin azalmasına bağlı olarak yaşadıkları sağlık problemlerinin ulaştığı düzeyin ne denli yüksek olduğuna dikkat çekmektedir. Ona göre, günümüzde çocukların beslenme desteğiyle d vitamini almasının zorunlu hale gelmesi, yeterli gün ışığı alınmadığının en önemli göstergesidir. Çocukların sağlıklı gelişimleri için gereken gün ışığının, bakterileri yok edici olduğu, kalsiyum emilimi, d vitamini üretimi ve toksinlerin atılması gibi farklı açılardan beden için gerekli olduğu ve tüberküloza karşı etkili bir savunma sağladığı unutulmaktadır (Day, 2007).

Günümüz kentlerinde çocuklar, daha az hareket etmekte, yaşadıkları kentle daha az ilişki kurmaktadır. Annenin iş hayatında aldığı aktif rolün de etkisiyle, çocukların tam gün eğitim aldığı okullara gönderilmesi tercih edilmektedir. Çocukların zamanlarının büyük bir bölümünü geçirdiği kullanım alanları okullardır (Francis ve Lorenzo, 2002). Bu açıdan, kentsel yaşamın yarattığı belirtilen sorunların etkilerini en aza indirebilmek için çözüm yolu olarak, okulların sorumluluk üstlenmesi ve çocukların çevresiyle kopan bağlarını güçlendirmesi beklenmektedir (Dowling, 2010). Başarılı bir okulun, öğrenme olanaklarını genişletmek için dış mekan ilişkisine olanak sağlaması ve bu kapsamda doğayı, kenti öğrenme mekanının devamı olarak kullanması gerektiği belirtilmektedir (Taylor, 2009). Okulöncesi eğitimin evrensel amaçlarından biri de, çocukların gelişim düzeyi ve özelliklerine uygun yaşam deneyimlerinin sağlanmasıdır (Oktay, 2007). Okulöncesi eğitim sürecinde, çocukların kentle kurduğu ilişkinin önemini vurgulandığı ilk yaklaşım Reggio Emilia olarak bilinmektedir. İlk Reggio Emilia anaokulu, İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Kuzey İtalya’da Parma yakınlarındaki Regggo Emilia kentinde, öğretmen Loris Malaguzzi önderliğinde gelişen çalışmalarla bir grup ebeveynin kendi okulunu açma isteğiyle doğmuştur. Reggio Emilia yaklaşımında çevre üçüncü öğretmen olarak nitelendirilmiş, fiziksel çevrenin çocukların davranışlarını ve öğrenmelerini derinden etkilediği ve bu açıdan sessiz bir eğitim programı olduğu kabul edilmiştir. Çocukların izole olmasını engellemek için diğer çocuklarla, öğretmenle, aileyle ve toplumla ilişkisine önem verilmiş; öğrenme sürecinde yapılan gezilerle çocukların yaşadıkları kentle ilişki kurabilmesi sağlanmıştır (Taylor, 2009; Cadwell, 2003; Wortham, 2002).

Okulöncesi eğitim programları tarihsel süreçte farklı kuram ve yaklaşımların etkileriyle şekillenmiştir. Çocukların yaşadıkları kent içerisinde edindiği farklı deneyimler aracılığıyla gelişimlerinin desteklenmesi, Reggio Emilia yaklaşımının eğitim sürecine kazandırdığı katkılardan yalnızca biridir. Günümüzde, Türkiye’de uygulanan okulöncesi eğitim programında da çocuğun özgürce deneyimler kazanabilmesine olanak tanıyan ortamlarda bulunması ve yakın çevre olanaklarının eğitim sürecinde kullanımının teşvik edilmesi gerekliliği kabul edilmektedir (Gürkan, 2007). Bu kapsamda eğitim sürecinde düzenlenen gezilerle yeni öğrenme olanakları yaratılmakta ve çevreden farklı deneyimler sunan bir doğal öğrenme laboratuvarı olarak yararlanılmaktadır (Toğrul, 2007). Okulöncesi eğitim sürecinde çocukların eğitim kurumları dışına çıkması, hem farklı deneyimlerle karşılaşılması açısından öğrenmeyi, hem de dış mekanda bulunma süresi ve hareket düzeyini arttırdığı için sağlıklı gelişimi desteklemektedir. Bu kapsamda, çalışmada çocukların kent içerisindeki ulaşım süreçlerinin geliştirilmesine katkı sağlayabilmek amaçlanmıştır; çocukların, öğretmenlerin ve velilerin çocukların okul dışına çıktıkları gezilerde ulaşım süreçlerine ilişkin tercihleri ve beklentileri araştırılmıştır.

YÖNTEM

Çocukların yaşamını etkileyen her konuda görüş ve beklentilerinin öğrenilmesi yönündeki bakış açısı, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde çocukların kendilerini ilgilendiren konularda görüşlerini bildirme haklarının tanımlandığı 12. Madde uyarınca ortaya konulmuş ve farklı disiplinler içerisinde yürütülen çalışmalarda bu bakış açısına verilen önem giderek artmıştır. Son yıllarda araştırma süreçlerinde çocukların kendilerini ifade etmelerine olanak sağlayan yöntemlerin seçilmesi ve çocuk perspektifinden, deneyimlerinden yararlanılmasının gerekliliği kabul edilmektedir. Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde yer alan katılım, haklara saygı, eşitlik gibi kavramlar araştırma etiğinin de temeli olarak tanımlanmakta; çocukların araştırma süreçlerine katılımının, tüm çocuklara sağlanması gereken bir koşul olduğu, okulöncesi yaş grubundaki çocukların da, kendi yaşamlarına ilişkin konularda doğru yorumlar ve değerlendirmeler yapabilecek düzeyde yetkin oldukları vurgulanmaktadır (Alderson, 2004; Hart, 1992; Holmes, 2005; Clark, 2010; Thomson, 2008). Bu bağlamda, çalışmada çocukların görüşlerinin çalışma kapsamına alınması bir gereklilik olarak görülmüştür. Okulöncesi yıllarda da, çocukların doğru ve detaylı yorumlar yapabildiğini gösteren çalışmalar doğrultusunda, yöntem olarak birebir görüşme kullanılmıştır. Çalışma kapsamında yöneltilen bir açık uçlu sorunun görüşme sürecinde kullanılan derinleştirici sorularla desteklenmesi ve çocukların okul dışı ulaşım süreçleri hakkındaki düşüncelerinin öğrenilmesi amaçlanmıştır.

Çocuklara yönetilen sorunun hazırlanması ve görüşme sürecinde, Holmes (2005) ve Clark (2010) tarafından okulöncesi dönemdeki çocuklarla yapılan görüşmelerde önemi belirtilen konular dikkate alınmıştır. Bu kapsamda çocuklara sorulan soru, onların algılayabileceği şekilde kısa ve jargondan uzak bir dille oluşturulmuş, görüşme sırasında daha detaylı yorum yapabilmelerini sağlamaya yönelik olarak, “neden, bana anlatır mısın”, “biraz anlayamadım, bana biraz anlatır mısın” gibi ifadelerle yer verilerek, konuya doğru bulgulara ulaşabilmek amaçlanmıştır. Çocukların kendilerini rahat hissederek, görüşme sürecinde katılımcı olmasını sağlayabilmek için onlara tanıdık gelen ortamlar olan grup odalarında ya da oyun alanlarında görüşülmüştür. Çocuklara, velilerine ve öğretmenlerine, gezilerde araç ve yaya olarak bir tercihlerinin olup olmadığı ve nedenleri sorulmuştur. Ayrıca, kentlerde trafik ve güvenlik konusunda yaşanan sorunlara bağlı olarak, velilerin, çocuklarının alan gezilerine katılması açısından endişe duyabilecekleri varsayılarak, görüşmelerde çocuklarının okul dışında

çıkartılmasını nasıl karşıladıklarına ilişkin bir soruya yer verilmiştir (Tablo 1). Erken çocukluk araştırmalarında, nitel araştırma süreçlerinde, konuya farklı bakış açılarıyla yaklaşılmasının, bulgulara geçerlik kazandırdığı belirtilmektedir. Holmes (2005) tarafından, üçgenleme olarak ifade edilen bu yaklaşımda, örneğin, bir öğretmenin uygulaması merak ediliyorsa, bu kapsamda öğretmenle görüşmenin yeterli olmayacağı, görüşme ile birlikte, öğretmenin gerçekte ne yaptığını gözlemlemenin ve çocukların öğrenmelerinin uygulamasına ilişkin perspektiflerini anlamının gerekli olduğu belirtilmektedir. Yorumlamacı araştırmacılar için bu çoklu anlayışlar eşit derecede önemsenmekte ve bunların araştırmanın geçerliğini ortaya koyduğu ifade edilmektedir. Çalışma kapsamında da, alan gezilerine katılımcı olan çocuklar, öğretmenler ve velilerin görüşlerinin birlikte değerlendirilmesi bu açıdan da önemli görülmüştür.

Görüşmeler, Bursa'da sosyo-ekonomik açıdan, üst, orta ve alt gelir gruplarından çocukların eğitim aldığı, devlete ait üç bağımsız anaokulunda gerçekleştirilmiştir. Üst gelir grubu için seçilen bağımsız anaokulu Nilüfer İlçesi Beşevler Semtinde, orta gelir grubu olarak belirlenen okul Yıldırım İlçesi Sinandede Mahallesi ve alt gelir grubu olarak seçilen okul ise Osmangazi İlçesi Kanalboyu Semtinde yer almaktadır. Her anaokulunda eşit sayıda kız ve erkek çocuk olmak üzere, 5 yaş grubunda, toplam 30 çocuk, velileri ve öğretmenleriyle görüşülmüştür. Anaokulları, fiziksel olanaklar açısından birbiriyle eşdeğer sayılabilecek özelliklere sahip olmakla birlikte, buldukları çevrenin etkisiyle kullanıcı profili değişim göstermektedir. Bulgular sunulurken, Osmangazi ilçesindeki okul (1), Yıldırım ilçesindeki okul (2), Nilüfer ilçesindeki okul ise (3) numara ile tanımlanmıştır.

Tablo 1. Görüşme soruları

Çocuklarla görüşme	Öğretmenlerle görüşme	Velilerle görüşme
Şimdi bir yere gidecek olsak, yürüyerek mi, yoksa arabayla mı gitmek isterdin?	Çocukları okul dışına çıkarma konusunda ulaşım açısından araç ve yaya olarak bir tercihiniz oluyor mu?	Çocuğunuzun okul dışında bir yere götürülmesi konusunda ne düşünürsünüz? Bu kapsamda ulaşım açısından araçla ve yaya gidilmesi yönünde bir tercihiniz oluyor mu?

BULGULAR

Görüşmeler sonucunda, çocukların kentte yaptıkları gezilerde ulaşım sürecini nasıl değerlendirdiği, velilerin çocukların okul dışına çıkarılması konusunda düşündükleri ve öğretmenlerin deneyimlerine ilişkin yorumlar alınmıştır. Ulaşım sürecinde, genel olarak yaya ya da araçla ulaşımın eşit düzeyde tercih edildiği; çocukların her iki süreçte de, yaşadıkları farklı deneyimlere ilişkin özel yorumlar yapabildikleri; bu bağlamda her iki ulaşım biçiminin kendi yaşamlarına sağladığı kakının farkında oldukları ve gezilerdeki ulaşım süreçlerinden memnuniyet duydukları saptanmıştır. Servis kullanılan ulaşım süreçlerinde, öğretmenlerin yönlendirdiği şarkı söyleme, hikaye okuma ve gezilen yere ilişkin sohbetler sayesinde, araç içinde geçen sürenin çocuklar tarafından eğlenceli ve sıkıcı olmayan bir zaman olarak nitelendirildiği görülmektedir.

Miray (2): Yakın yere yürümeyi seviyorum. Arabayla uzak yere giderken sıkılıyorum. Otobüslerde müzik çalmayınca sıkılıyorum ama servisle giderken hikaye dinliyoruz, müzik çalıyor hoşuma gidiyor.

Öğretmen (2): Uzak olduğunda araç kullanılıyor. Yolda canları sıkılmıyor. Giderken şarkı söylüyoruz, cd dinliyoruz, dönüşte ise gördükleri hakkında düşüncelerini öğrenmeye çalışıyorum.

Simay (2): Servisle giderken yorulmuyorsun. Arkadaşlarınla konuşuyorsun, sohbet ediyorsun. Yürürken de bacakların çalışıyor, spor yapmış oluyorsun.

Öğretmen (1): Serviste çocuklar şarkı söylemeyi seviyor, sıkılmıyorlar ancak yarım saatten uzun olmaması tercih edilebilir. Ancak yine de, gidilecek yer çok ilgilerini çekiyorsa buna katlanırlar. Mesela biz Nilüfer Çalı köyünde çocuk kütüphanesine gittik. Ulaşımı bizim için çok zordu. Ama gidilecek yeri merak ettikleri için sıkılmadılar. Bu açıdan, öncesinde bilgileri olursa, onlara ister misiniz diye sorarsanız, istekli olarak evet diyebilirler. Gidilecek yerin mümkün olsa -her zaman olmuyor- görseğini önceden sunabilesek, o zaman çok iyi olur, çünkü şöyle bir yere gidiyoruz diye yalnızca benim anlatmam yeterli olmuyor.

Çocuklar tarafından araç kullanımının tercih edilmesinin bir başka nedeni, servisle ulaşımın yürüyerek yorulmak karşısında bir çözüm yolu olarak görülmesidir. Bu yorumlar, son yıllarda, çocukların hareket düzeylerinin azalmasına bağlı oluşan hareketsizlik tehlikesine işaret eden bir bulgu olarak değerlendirilebilir. 5 yaş grubundaki çocukların, yürümeyi yorucu olarak nitelendirmesi, bu ifadelerin çocuklardaki fiziksel performans eksikliğine bağlı olarak yapılmış olduğunu düşündürmektedir.

İsmail Emir (2): Arabayla gitmek isterim, yürüyünce bacaklarım ağrıyor, babam beni arabaya alıştırılmış.

Hatice (2): Arabayla gitmek isterdim, çok güzel çünkü. Yürürken yoruluyorum.

Sude (1): Arabayla isterdim, yürüyünce bacaklarım ağrıyor.

Gülse (3): Arabayla gitmek isterim, servisi seviyorum, yürümek istemezdim. Bacaklarım yoruluyor.

Recep Taha (2): Yorulmamak için arabayla gitmek isterdim. Yakın olursa yürürdüm.

Nejdet Alp (2): Uzaksa, yürüyerek olmaz kesinlikle, ayaklarım yorulursa oturmam gerekir. Evden okula yürüyerek geliyorum. Servisle hiç yorulmuyorsun.

Miray (2): Arabayla gitmek isterdim çünkü çok yorulurdum

Emirhan (2): Servisle gitmek hoşuma gidiyor. Hiç yorulmuyorsun.

Minel Sude (1): Arabayla isterdim, yorulmamak için.

Çocukların, yürümeyi, hem çevreyle, hem de farklı çocuklarla etkileşim kurdukları bir süreç olarak algılayabildikleri görülmektedir. Yürümenin tercih edilme sebepleri, çocuklar için yürümenin neden önem taşıdığını açıklayan düşünceleri yansıtmaktadır. Çocuklar tarafından yürümek, çevreyle etkileşim olanağı sağlaması yönüyle tercih edilen bir eylem olarak ifade edilmiştir. Çocukların düşünceleri, onların dış mekanda yürüyerek zaman geçirmeleri gerektiğini ve böylece görme, işitme, koku alma gibi farklı duyularının gelişebileceğini belirten Day'in (2007) yorumlarına karşılık gelmektedir. Çocuklar için yürümek, çiçekleri koklamak,

kuşları duymak, satıcıları görmek gibi farklı deneyimler sağlayan bir etkinlik olması sebebiyle sevilen bir eylem olarak nitelendirilmiştir.

Muhammet Kağan (1): Yürümek isterdim. Bacaklarımız geliyor, hem yavaş gidiyoruz, güzel şeyler, farklı şeyler; çimenler, çiçekler görüyoruz, arabayla çok hızlı.

Yağmur (3): Yürüyerek, çünkü doğa çok güzel, çiçekler kokuyor ve kuşları seviyorum.

Zeynep Naz (1): Yürüyerek gitmek daha iyi olur, hem spor yapar, hem kilo verir. Yürürken arkadaşlarımla karşılaşmak, biriyle karşılaşmak hoşuma gidiyor.

Arhan (1): Yürümek isterdim, arabayla gitmek çok sıkıcı. Yürürken bir markete girerdim, bir şey alırdım, arabalara bakardım.

Melih (3): Yürümek isterdim, çünkü her şeyi görürdüm. Mısırcıları, kıyafetçileri, oyuncakçılara filan görürdüm. Ağaçlara bakardım, meyveleri var mı diye bakardım.

Faruk Emre (3): Yürümek isterdim. Kuşları duymak güzel olurdu.

Orhun (1): Yürüyerek de servis arabasıyla da gitmek isterim. Yürürken yolda bir şey alınabilir. Arabayla da çevreyi izlerdim, mesela arabaları.

Ekin (1): Yakın yere yürüyerek gitmek isterim. Hem spor yapardım, hem de yolda ekmek de alabilirdim.

Yürümek, çocuklar tarafından, farklı deneyimler sağlamlasına ek olarak, sağlıklı ilişkisi kurularak yararlı bir eylem olarak da düşünülmektedir. Çocuklar tarafından yorulmamak için araç kullanımının tercih edildiği kadar, yürümenin istenen bir eylem olduğu belirtilmektedir.

Sude Naz (3): Yürüyerek isterdim, çünkü sağlıklı.

Murat (3): Yürüyerek gitmek isterdim, spor da yapmış olurum.

Batuhan (1): Yakın yere yürüyerek gitmek isterdim. Yürüyerek spor yapmış olurum.

Didar (1): Yürümek isterdim, çünkü yürüyüş yapmak güzel, insanı çalıştırıyor.

Yağız (1): Uzaksa arabayla giderdim yorulmamak için. Yakınsa yürürdüm, yürümek hoşuma gidiyor, spor yapmış olurum.

Veliler ve öğretmenler tarafından da, çocukların elde edeceği kazanımlar dikkate alınarak, her iki ulaşım seçeneği eşit düzeyde tercih edilmektedir. Bu çalışma öncesinde, kentlerde yaşanan trafik ve güvenlik sorunlara bağlı olarak velilerin, çocuklarının okul dışına çıkarılması konusunda endişe duyabilecekleri bir hipotez olarak değerlendirilmiştir. Bu kapsamda velilere, “çocuğunuzun okul dışında bir yere götürülmesi konusunda ne düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Çalışmada bu hipotezin doğru olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Tam tersine, çocukların okul dışına çıkarılmasına, çocukların gelişimlerinin desteklenmesi için önem verildiği ve gezilerin sayıca artmasının arzu edildiği saptanmıştır. Veliler tarafından, ulaşım sürecinde yaşanabilecek problemlerin, öğretmenlerin gösterdiği dikkat ve tedbirlerle önlenebileceği belirtilmektedir.

Veli, Emirhan (2): Gezilerin çok faydalı olduğunu düşünüyorum. Okula güveniyoruz, gezilerde pek çok değişik şey görebiliyor.

Öğretmen (2): Fayda sağlanacak olduktan sonra, ulaşım ve uzaklık bizim açımızdan hiç problem değil. Yaşadığımız yerde, oranın özelliklerinden faydalanmamız lazım.

Veli, Berkay (2): Gezileri oğlum çok seviyor, çok gitmek istiyor. Müzelere, tiyatrolara gidiyorlar. Okula özel araçlarla gidiyorlar bu iyi, güveniyoruz, zaten bunlar için okula gönderiyoruz.

Öğretmen (1): Yaya veya araçla olması fark etmiyor. Ana cadde varsa daha dikkat etmek, tedbir almak gerekli. Ben gezilere tek başıma çıkıyorum, yardımcı yok, yine de sorun olmuyor. Yaka kartı takıyorum ve sık sık sayıyorum.

Veli, Hatice (2): Geziler çocukların çok hoşuna gidiyor. Öğretmenleriyle birlikte gidip geliyorlar, biz de güveniyoruz.

Öğretmenler tarafından, okulöncesi eğitim sistemi içerisinde, çocukların okul dışı deneyimlerden yeterince yararlanamadıkları ve bu etkinliklerin sayısının ve çeşitliliğinin artması gerektiği ifade edilmiştir. Ekonomik yetersizliklerin ve okulöncesi eğitim için ayrılmış özel servislerin bulunmayışının istenilen düzeyde gezi organize edilmesini engellediği belirtilmiştir. Bu sorunun, okulöncesi eğitim özelinde hizmet eden servislerin sağlanması yoluyla aşılabileceği düşünülmektedir.

Öğretmen (1): Bütün kent genelinde, tüm okulöncesi için rutine alınmış bir sistem oluşturulursa, gezilere katılmak bizim için hiç sorun olmaz. Bizim kampüste okul öncesi için ayrılmış servisler yok, geziyi programlarken buna göre hareket etmek zorunda kalıyoruz. Bazen servisin saat 15:00 de liseye yetişmesi gerekiyor, bu durumda gezi saatini ayarlamak gerekiyor. Maddi olanağı daha az okullar da var, onlar belediye otobüsünü kullanıyorlar.

Öğretmen (2): Yıllık planımızda gezileri de planlıyoruz. Her ayın amaçları kazanımları belirleniyor. Daha çok seçenek bulabilsek bizim açımızdan çok yararlı olur ama geziler için para toplanması da çok sıkıntılı bir konu tabii. Bizi geziye götüren araçlar devlet okullarına da servis yapıyor ve bizi bıraktıktan sonra başka bir sınıfa yetişmeye çalışıyorlar. Bu nedenle, biz gezilerde istediğimiz gibi esnek olamıyoruz.

Öğretmen (3): Olanağımız olsa bir ayda dört gezi yapabiliriz ama servis ayarlanması, servis paralarının istenmesi çok zor olabiliyor. Bu nedenle biz en fazla ayda iki gezi yapabiliyoruz. Ayda dört geziyi maddi olarak karşılayamıyoruz, ama aslında gidilebilecek çok yer var. Servis ayarlamak da sorun oluyor, benim istediğim zaman servis gelemem diyebiliyor.

DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada okulöncesi eğitim sürecinde çocukların yaşadıkları çevreyle daha çok ilişki kurabilmesine katkı sağlayabilmek amacıyla, çocukların katıldıkları gezilerdeki ulaşım süreçlerine ilişkin düşünceleri araştırılmıştır. Yürüyerek ve araç kullanılarak gerçekleşen ulaşım süreçlerinin, çocuklar tarafından kendi yaşamlarına sağladığı katkılarla ilişkisi kurularak değerlendirildiği görülmüştür. Araç kullanımı sırasında, öğretmenlerin yönlendirdiği

etkinliklerin, yolculuk süresini sıkılmadan geçen, eğlenceli bir deneyim haline getirdiği ve bu ulaşımın, yorulmadan bir yere ulaşmayı sağladığı için sevildiği belirtilmiştir. Yürümenin ise, yolda arkadaşları görmek, çiçekleri koklamak, bir şey satın almak gibi farklı deneyimler sağlaması yönünden sevilen bir etkinlik olduğu ifade edilmiştir. Bu düşünceler ışığında, 5 yaş grubundaki çocukların katıldıkları gezilerdeki ulaşım süreçlerini, kendi yaşamlarına olumlu katkılar sağlayan deneyimler olarak algıladıkları söylenebilir.

Çocukların yorumları ışığında, okulöncesi dönemde çocukların yaşadıkları kentin farklı bölgelerini keşfetmelerini sağlayacak olan gezilerde, yürüyerek ya da servis kullanarak gerçekleşen ulaşım süreçlerini sevdiği ifade edilebilir. Araç kullanılmasını gerektiren gezilerde okulöncesi eğitim öğretmenleri tarafından, okulöncesi eğitim için özelleşmiş servislerin bir gereksinim olduğu ifade edilmiştir. Buna ek olarak, kent içinde daha az trafik, daha az kirlilik ve daha yaşanabilir bir çevre sağlayabilmek açısından, toplu taşımadan yararlanılması düşünülmelidir. Kentlerin daha yaşanabilir çevreler haline gelmesini sağlamaya yönelik olarak, motorlu araç trafiği yoğunluğunun azaltılarak toplu taşımaya, bisiklet kullanımına önem verilmesi ve kentte yaya ulaşımının desteklenmesi gerekmektedir. Bu açıdan, çocukların kentte yürüme konusunda yaptıkları olumlu değerlendirmeler de dikkate alınarak, çocuklar için güvenli yaya ulaşımının sağlanması konusuna, kentsel yaşam kalitesinin geliştirilmesi kapsamındaki çalışmalarda yer verilmelidir. Görüşmelerde de veliler tarafından ifade edilen bu güvenlik gereksiniminin karşılanması için öncelikle, kentlerde çocuklar için güvenli ulaşım olanaklarının sağlanmasına önem verilmelidir.

Kentlerde çocuklar için güvenli ulaşımın sağlanması açısından, çocukların davranış ve algılarının dikkate alınması önem taşımaktadır. Örneğin, okulöncesi dönemdeki çocukların, dikkatin kolay dağılması ve dürtüsellik sonucunda tehlike oluşturan ani hareketlerde bulunabildikleri ifade edilmektedir. Çocukların duydukları bir sese odaklandıkları, farklı bir başka sesi algılamalarının güç olduğu ve bu nedenle, örneğin arkadaşıyla konuşma sırasında bir aracın sesini fark etmedikleri belirtilmektedir. Küçük çocukların fiziksel yapıları ile bağlantılı olarak çevrelerini algılamalarının ve çevreden algılanmalarının da yeterince sağlanmadığı; derinlik algılarının gelişmediği için, kendilerine bir aracın uzaklaşıp yaklaştığını fark edemedikleri; yol boyunca ulaşılacak yere odaklanmalarının mümkün olmadığı ve bu nedenle, yolda bir şeyi izlemek için durmak, ardından koşmak ya da zıplamak gibi ani isteklerde bulunarak hareket edebildiklerine dikkat çekilmektedir⁶. Bu bağlamda, okul öncesi dönemki çocuklar için kentte güvenli bir ulaşımın sağlanması için gelişimsel özelliklerinin dikkate alınması gerekmektedir.

Günümüzde, kentlerde çocuklar için daha yaşanabilir çevrelerin düzenlenmesi, yaşam alanlarının geliştirilmesi açısından, onların gereksinimlerini ifade edebilmesi gerektiği kabul edilmektedir. Çocukların planlama ve tasarıma katılımlarına yer verilen ilk çalışmalar 1960'larda başlamış olmakla birlikte, süreç içerisinde yaşanan dönemler arası kopukluklar sebebiyle, bu bakış açısının Çocuk Hakları Sözleşmesi'nden sonra, 1990'lardan itibaren çocuk araştırmaları, politik programlar ve pratik pedagojik faaliyetler içerisinde giderek önem kazandığı belirtilmektedir. Günümüzde, artık kentleri daha sürdürülebilir hale getirmek için çocukların katılımının bir gereklilik olduğu kabul edilmektedir (Francis ve Lorenzo, 2002; Skivenes ve Strandbu, 2006). Çocuk Dostu Kentler (Child-Friendly Cities), Kentlerde

⁶ http://guide.saferoutesinfo.org/graduated_walking/pdf/TeachingChildrenToWalkSafely.pdf,
<http://www.bianet.org/bianet/cocuk/39473-cocuk-ve-trafik>

Büyümek (Growing-up in Cities) gibi önemli projeler kapsamında çeşitli kentlerde çocukların fikirlerinin planlara ve politikalara yansıtılması amaçlanmaktadır. Çocukların tasarıma katılımı çalışmaları sonrasında önemli verilere ulaşıldığı ve bu çalışmalarda genel olarak çocukların yaşadığı çevreye ilişkin sorunların farkında oldukları vurgulanmaktadır. Türkiye’de ise, çocukların katılımı konusuna büyük ilgi gösterilmekle birlikte, çalışmaların Avrupa ülkeleriyle karşılaştırıldığında daha geride olduğu ifade edilmektedir. Bu açıdan kurumların, sivil organizasyonların, üniversitelerin ve araştırma merkezlerinin içinde yer aldığı araştırma çalışmalarının arttırılmasına ve bu sayede çocukların katılım düzeylerinin geliştirilmesine gereksinim duyulduğu belirtilmektedir (Gökmen, 2008; Şener, 2006). Okulöncesi dönemde de, çocukların kendi fiziksel çevrelerine yönelik tercih ve öneriler geliştirebildikleri farklı görüşlerce desteklenen bir yargıdır. Bu çalışmada da, 3-6 yaş aralığında çocukların kendi yaşamlarına ilişkin konularda doğru yorumlar yapabildiği görüşüne uygun olarak çocukların kendilerine yöneltilen sorular hakkında düşünerek, detaylı yorumlar yapabildikleri görülmektedir. Uygun yöntem ve tekniklerin kullanılmasıyla, kentsel yaşam koşullarının iyileştirilmesine yönelik araştırma süreçlerinde okulöncesi yaş grubundaki çocukların da görüş ve önerilerinden de yararlanılmasına önem verilmelidir.

KAYNAKLAR

- Alderson, P. (2004) “Ethics”, S. Fraser, V. Lewis, S. Ding, M. Kellett ve C. Robinson (editors) **Doing Research with Children and Young People**, London, Sage, 97-112.
- Başal, H. A. (1998) **Okulöncesi Eğitime Giriş**, Bursa, Vipaş Yayınları.
- Bilton, H. (2010) **Outdoor Learning in the Early Years, Management and Innovation**, Oxon, Routledge.
- Cadwell, L. B. (2003) **Bringing Learning to Life**, New York, Teachers College Press.
- Clark, A. (2010) **Transforming Children’s Spaces, Children’s and Adults’ Participation in Designing Learning Environments**, Oxon, Routledge.
- Day, C. (2007) **Environment and Children: Passive Lessons from the Everyday Environment**, Oxford, Elsevier.
- Dowling, M. (2010) **Young Children's Personal, Social and Emotional Development**, London, Sage.
- Francis, M. ve Lorenzo, R. (2002) “Seven Realms of Children’s Participation”, **Journal of Environmental Psychology**, 22, 157-169.
- Garrick, R. (2009) **Playing Outdoors in the Early Years**, New York, Continuum International Publishing.
- Gökmen, H. S. (2008) Çocuk Dostu Kentler Oluşturmak, **Mimarist**, Sayı 2008/2, 49-54.
- Gürkan, T. (2007) “Okulöncesi Eğitimde Planlama ve Uygulama”, M. Sağlam (editör) **Özel Öğretim Yöntemleri**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 101-128.
- Hart, R. (1992) **Children’s Participation: From Tokenism to Citizenship**, Florence, UNICEF International Child Development Centre Press.

- Holmes, G. R. (2005) **Doing Your Early Years Research Project: A Step by Step Guide**, London, Paul Chapman Publishing.
- Kartal, H. (2008) **Geçmişten Günümüze Erken Çocukluk Eğitimi Uygulamaları**, Bursa, Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Kyttä, M. (2003) **Children in Outdoor Contexts: Affordances and Independent Mobility in the Assessment of Environmental Child Friendliness**, Helsinki University of Technology, Doctor of Philosophy.
- Maxwell, L. E. (2007) Competency in Child Care Settings, The Role of the Physical Environment, **Environment and Behavior**, Sage Publications, 39(2), 229-245.
- Nicholson, E. (2005) The School Building as Third Teacher, M. Dudek (editor) **Children's Spaces**, Oxford, Architectural Press, 44-65.
- Oktay, A. (2007) "Okulöncesi Eğitimde Temel Kavramlar, Amaçlar ve Eğitim İlkeleri", M. Sağlam (editör) **Özel Öğretim Yöntemleri**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1-18.
- OECD, (2004) **Keep Safe Children in Traffic**, Paris, OECD Publishing.
- Poyraz, H., Dere, H. (2001) **Okulöncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri**, Ankara, Anı Yayıncılık.
- Read, M. A., Sugawara, A. I. Brandt, J. A. (1999) Impact of Space and Color in the Physical Environment on Preschool Children's Cooperative Behavior, **Environment and Behavior**, 31(3), 413-428.
- Şahin, B. E., Dostoğlu, N. (2011) **Okulöncesi Eğitim Sürecinde Çocukların Tasarıma Katılımı: Bağımsız Atölye Modeli**, yayınlanmamış Doktora Tezi, Mimarlık Bölümü, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Skivenes, M., Strandbu, A. (2006) A Child Perspective and Children's Participation, **Children, Youth and Environments**, 16(2), 10-27.
- Şener, T. (2006) The Children and Architecture Project in Turkey, **Children, Youth and Environments**, 16(2), 191-206.
- Taylor, A. (2009) **Linking Architecture and Education, Sustainable Design of the Learning Environments**, Albuquerque, University of New Mexico Press.
- Thomson, P. (2008) "Children and Young People: Voices in Visual Research", P. Thomson (editor) **Doing Visual Research with Children and Young People**, London, Routledge, 1-19.
- Wortham, S. C. (2002) **Early Childhood Curriculum, Developmental Bases for Learning and Teaching**, Upper Saddle River, New Jersey, Merrill-Prentice Hall.